

Формування батьківської компетентності

Дитинство – це особливий етап розвитку суспільства. Сучасна наука має численні дані про визначну роль періоду дошкільного дитинства в житті кожної людини. Саме в цей період формуються психологічні новоутворення, які надають можливості здійснювати всебічний гармонійний розвиток дитини. На характер та зміст окремих періодів дошкільного дитинства в першу чергу впливають конкретні соціально-економічні умови та етнокультурні особливості суспільства, в яких зростає та виховується дитина, а також система організації та зміст дошкільної ланки освіти. Головним фактором впливу на дитину дошкільного віку виступають батьки та сім'я, які складають особливий предмет наукового аналізу сьогодення психологічної та педагогічної науки. Діти повинні виховуватись не для сьогодення а для майбутнього. Тому формування моральних основ дитячої особистості; сприяння вихованню доброї, чуйної, лагідної дитини; розвиток культури мовлення, спілкування і поведінки дитини; виховання потреб в самовдосконаленні та самовихованні - це і є принципом виховання дитини.

Дитина – особистість, яка здатна відчувати, переживати, сприймати, розмірковувати, хотіти, і, спираючись на свій унікальний досвід, мати свою власну точку зору, та вибирати, як їй поводити себе у тих чи інших ситуаціях. Надзвичайно важливо зрозуміти, як дитина бачить свою сім'ю, себе, як інтерпретує те, що відбувається. Саме її особистісне ставлення є результатом внутрішньої активності дитини, і має для неї певний сенс, який не завжди є очевидним для оточуючих, але саме ставлення, а не зовнішні обставини визначають поведінку дитини, є основою розвитку її особистості. Почуття і переживання дитини є тим компасом, який допоможе досягти бажаної мети у вихованні. Дитина – це вільна особистість; виховання - це перш за все самовиховання батьків.

Взаємодія дитини з батьками є перший досвід взаємодії з оточуючим світом. Цей досвід закріплюється і формує певні моделі поведінки з іншими людьми, які передаються з покоління в покоління. Батьками створюється певна атмосфера спілкування в сім'ї, де з перших днів життя малюка відбувається становлення його особистості. Контакти з дорослими вирішальним чином визначають направлення і темпи розвитку дитини. Між поведінкою батьків і поведінкою дітей просліджується певна залежність: «прийняття і любов» породжують в дитині почуття безпеки і сприяють гармонійному розвитку особистості, «явне відкидання» веде до агресивності і емоційного недорозвитку.

Психологічна і педагогічна робота з дітьми не буде ефективною без допомоги та підтримки батьків.

В дошкільному віці дитина лише шукає характерні для неї засоби відношень з оточуючими, у неї виробляється стійкий особистісний стиль і з'являються уявлення про саму себе.

Емоційне відношення до життя, до людей, наявність або відсутність стимулів до інтелектуального розвитку, які формуються в цей час, залишають твердий слід на всій подальшій поведінці та образі думок людини.

Про важливість проведення психологічної роботи з родиною говорить той факт, що більшість батьків у теперішній соціальній ситуації не мають можливості приділяти достатньо часу спілкуванню зі своєю дитиною, відповідно, і культура родинного спілкування поступово звужується, що відображається на якості дитячо-батьківських відношень і, відповідно, на розвитку дитини.

Основні труднощі, з якими стикаються батьки:

1) нестача часу на спілкування з дитиною (за якою, можливо, ховається неусвідомлене невміння або небажання спілкуватися);

2) недостатність психологічних знань про особливості дитячого розвитку;

3) незрозумілість причин тієї чи іншої поведінки дитини;

4) ускладнення в виборі ефективних засобів виховного впливу;

5) складності саморефлексії своїх відношень з дитиною.

Виходячи з вищезгаданого, взаємозв'язок дитячо-батьківських відношень проявляється через:

- розширення можливостей розуміння своєї дитини;

- сумісну діяльність;

- проживання досвіду в групі;

- рефлексію і можливість отримання зворотного зв'язку.

Психологія розвитку дитини показує, що фактори, які впливають на становлення дитячої психіки, в одному випадку сприяють, а в іншому – перешкоджають оптимальному розвитку особистості дитини. Так, взаємовідношення в батьківській сім'ї, відношення до дитини з боку батьків можуть формувати ефективну потребнісно-мотиваційну систему дитини, позитивний погляд на світ і на самого себе, і ті ж самі фактори, але з іншим психологічним змістом можуть приводити до шкідливого розвитку потреб і мотивів, низької самоповаги, недовіри до оточуючих.

А. Болдуїн виділив *два стилі практики батьківського виховання* – демократичний і контролюючий.

Демократичний стиль визначається наступними параметрами: високим рівнем вербального спілкування між дітьми та батьками, підключення дітей до обговорювання сімейних проблем, урахуванням їх думок, готовністю батьків прийти на допомогу, якщо це потрібно, одночасно з вірою в успіх самостійної діяльності дитини, обмеженням власної суб'єктивності в баченні дитини.

Контролюючий стиль включає значні обмеження поведінки дітей: чітке та ясне пояснення дитині сенсу обмежень, відсутність незгод між батьками та дітьми з приводу дисциплінарних заходів.

Виявляється, що в родинях з демократичним стилем виховання діти характеризуються менш вираженою здатністю до лідерства, агресивністю, прагненням контролювати інших дітей, але самі ці діти важко піддаються зовнішньому контролю. Діти також відрізняються гарним фізичним розвитком, соціальною активністю, легкістю вступу в контакти з однолітками, проте їм не притаманні альтруїзм, сенситивність і емпатія.

Діти батьків з контролюючим стилем виховання слухняні, піддаються навіюванню, боязливі, не дуже наполегливі в досягненні власних цілей, неагресивні.

При змішаному стилі виховання дітям притаманні навіюваність, слухняність, емоційна чутливість, не агресивність, відсутність допитливості і оригінальності мислення, бідна фантазія. У зв'язку з цим Д. Боумріном було виділено три групи дітей: компетентні, які уникають та незрілі.

Компетентні – з стійко гарним настроєм, впевнені у собі, з добре розвиненим самоконтролем власної поведінки, вмінням встановлювати дружні стосунки з однолітками.

Які уникають – мають переважно сумний настрій, важко встановлюють контакти з однолітками, уникають нові ситуації.

Незрілі – невпевнені в собі, з поганим самоконтролем, з реакціями відмови у фрустраційних ситуаціях.

Автор виділив також чотири параметра зміни батьківської поведінки, які відповідають за описані вище параметри дитячих рис.

1. Батьківський контроль: при високому балі за цим параметром батьки віддають перевагу діям, що мають великий вплив на дітей, здатні наполягати на виконанні своїх вимог, послідовні в них.

2. Батьківські вимоги, які спонукають до розвитку у дітей зрілості, батьки намагаються, щоб діти реалізували свій потенціал.

3. Способи спілкування з дітьми під час виховного впливу: батьки з високим балом за цим показником прагнуть використовувати переконання для того, щоб добитися слухняності, обґрунтовують свою точку зору, одночасно готові обговорювати її з дітьми.

4. Емоційна підтримка: батьки здатні виявляти співчуття, любов і тепле ставлення до дитини.

Виявилось, що комплекс рис компетентних дітей відповідає наявності в батьківському ставленні всіх чотирьох параметрів – контролю, вимогливості до соціальної зрілості, спілкування та емоційної підтримки, тобто оптимальною умовою виховання є поєднання високої вимогливості і контролю з демократичністю і прийняттям.